

پروژه مطالعات حوزه اسلام در ژاپن

نازیلا ماکویی

مرکز مطالعات حوزه اسلام در ژاپن وابسته به دانشگاه توکیو، از سوی وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم و فرهنگ این کشور مأموریت یافته تا اطلاعاتی در زمینه جهان اسلام گردآوری کرده و یک پایگاه اطلاعاتی رایانه‌ای بوجود آورد. این طرح که از آوریل سال ۱۹۹۷ آغاز گردیده به مدت ۵ سال و تا بهار سال ۲۰۰۲ ادامه خواهد یافت.

هدف این طرح توسعه روش‌های جدید مطالعه اسلام می‌باشد. از آنجاییکه گرایشهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جهان اسلام نقش تعیین‌کننده‌ای در پیشبرد تمدن جهان در قرن آینده دارد، ضرورت درک هرچه بهتر تاریخ و اندیشه‌های اسلامی و همچنین شرایط موجود کاملاً مشهود است.

یکی از ویژگیهای این طرح بهره‌گیری از امکانات و شبکه‌های رایانه‌ای بین‌المللی است. با توجه به پیشرفتهایی که در زمینه اطلاع‌رسانی رایانه‌ای به‌وقوع پیوسته، در سال ۲۰۰۲ دیگر نیازی به رویارویی افراد برای گفت‌وگو و تبادل نظر وجود ندارد و شبکه‌ها افراد را به یکدیگر مرتبط خواهند کرد. ویژگی دیگر این طرح تهیه بانکهای اطلاعاتی به زبانهای غیرلاتین از جمله عربی، فارسی و اردو می‌باشد.

برخلاف عنوان طرح، مناطق مورد تحت مطالعه به خاورمیانه محدود نمی‌شود و نتایج حاصله از تحقیقات در شاخه‌هایی چون علوم سیاسی، اقتصاد، تاریخ، علوم اجتماعی، مردم‌شناسی، جغرافیا، ادبیات و غیره به‌صورت جمع‌بندی قابل ارائه است. آنچه از شش گروه پژوهشی و سیزده زیرگروه آن خواسته شده اینست که تلاش کنند تا تحقیقات به‌عمل آمده در زمینه‌های گوناگون را متمرکز نموده و به‌صورت یک مجموعه درآورند.

تحقیق در زمینه‌های ذکر شده برای محققان سراسر جهان آزاد بوده و هر گروه از ۵ یا ۶ عضو تشکیل می‌شود. موضوع تحقیقات ارائه شده و زیرگروه‌ها به‌شرح زیر است:

موضوع ۱: اندیشه و سیاست در جهان اسلام

گروه‌های تحقیقاتی:

الف - اندیشه معاصر در جهان اسلام

هدف این گروه ارائه تصویر کلی از اندیشه اسلامی و بررسی توسعه و گسترش آن از قرن ۱۹ تاکنون است. محققین این گروه تلاش می‌کنند ضمن شناخت اندیشمندان اسلامی معاصر، درک هرچه بهتری از اندیشه اسلامی معاصر ارائه داده و به طرح استدلال‌های نظری اندیشه اسلامی معاصر به صورت اختصاصی و کلی پرداخته تا نتیجه تحقیقات آنان پلی میان اندیشه اسلامی سنتی و اندیشه اسلامی معاصر ایجاد کند.

ب - معضلات مسلمانان در روابط بین‌الملل

گروه دوم خصوصیات روابط بین‌الملل در جهان اسلام را با ویژگی‌های روابط بین‌الملل در جهان غیر اسلامی مقایسه نموده و سعی در یافتن نقاط اشتراک و افتراق میان این دو می‌کنند. در وهله نخست روابط خاورمیانه با مناطق دیگر، سپس روابط بین‌الملل میان کشورهای خاورمیانه و در آخر نظریه سیاست‌های بین‌المللی بررسی می‌شود.

پ - دولت و قانون در جهان اسلام

هدف گروه سوم مطالعه طرز تحول اشکال و سیاست دولتها به عنوان واحدهای سیاسی از آغاز تاریخ اسلام تاکنون و توضیح معیارهایی که مبین روابط مردم در داخل و خارج از این کشورهاست. در واقع این گروه سه موضوع خاص را دنبال می‌کند: ساختار قانون در جوامع اسلامی، واحدهای سیاسی در جهان اسلام و دولت و قانون در جهان اسلام.

موضوع ۲: جامعه و اقتصاد در جهان اسلامی

گروه‌های تحقیقاتی:

الف - اسلام و توسعه اجتماعی

گروه مزبور به بررسی موضوعاتی چون تعلیم و تربیت، زنان، حقوق بشر، فقر، بهداشت، درمان، دموکراسی، جوامع شهری، قومیت و مسائل زیست محیطی، شهرسازی و مسئله ذهنیت‌گرایی که به واسطه توسعه اقتصادی به فراموشی سپرده شده است و در نهایت تضادهایی که توسعه اقتصادی در پی دارد، می‌پردازد.

ب - اقتصاد و جهان معاصر اسلام

این گروه به بررسی فرآیند توسعه اقتصادی به روش غرب که اهمیت ویژه‌ای برای افزایش تولید و قوانین بازار قائل است و نیز توسعه اقتصادی که مختص حوزه اسلام می‌باشد، می‌پردازد. موضوعاتی چون به دوش کشیدن بار توسعه، تشکیلات صنعتی، مشکلات کارگری، مفهوم انسجام قومی، سازمانهای غیردولتی، تجارت و شبکه‌های

حمل و نقل و توسعه منابع و مشکلات زیست محیطی مسائلی است که در این بحث بررسی می‌شود.

پ - گرایشهای تحقیقاتی در مطالعات حوزه اسلام

نظر به اینکه تمدن اسلامی و جوامع مسلمان نقش بااهمیتی در منطقه و جوامع بین‌المللی ایفا می‌کنند، گروه سوم بررسی جدیدترین گرایشهای اسلامی از نقطه‌نظرهای گوناگونی چون اندیشه و دکترین اسلامی، نظامهای سیاسی و اجتماعی معاصر و پست مدرنیسم و اسلام را به‌عهده دارد. یکی از وظایف این گروه برقراری ارتباط نزدیک با محققین و مراکز تحقیقاتی خارج از ژاپن است.

موضوع ۳: ملل، مناطق و اسلام

گروههای تحقیقاتی:

الف - دولت‌های ملی و هویت مسلمانان

در این مبحث، پیرامون مراحل خاصی تحقیق می‌شود که موجب ایدئولوژیها و باورهای عمده و مؤثر در شکل‌گیری همگرایی ملی و هویت اقلیت می‌باشد. در همین خصوص، پایگاه اطلاعاتی مشتمل بر برنامه ادوار تحصیلی ابتدائی، راهنمایی و دبیرستان هر یک از حوزه‌ها تهیه می‌شود.

ب - مسلمانان در عصر معاصر و منازعات فرهنگی

در این بخش، در مورد تنشهای موجود در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و ایدئولوژیها و باورهای نشأت گرفته از آن بررسی صورت می‌گیرد. در ابتدا مطالعه موردی برای هر منطقه انجام خواهد گرفت و پس از درک ویژگیهای خاص هر منطقه، بررسیهای تطبیقی صورت می‌گیرد.

پ - منابع اصلی برای مطالعه جهان اسلام معاصر

با سفر به کشورهای مختلف، هرگونه مطلب در زمینه مطالعات اسلامی اعم از کتاب، نقشه، نشریه، میکروفیلم، عکس، فیلم‌های ویدئو و دیسکهای نوری، جمع‌آوری شده و همه این موارد در یک پایگاه اطلاعاتی دسته‌بندی می‌شود. همچنین از اشخاصی که اطلاعات یا مطالبی در زمینه جهان معاصر اسلام دارند دعوت به عمل آمده تا با مرکز مطالعات حوزه اسلام تماس حاصل نمایند.

موضوع ۴: سیستمهای اطلاعاتی جغرافیایی برای مطالعات حوزه اسلام

محققین این بخش کاربرد سیستمهای اطلاعاتی جغرافیایی مانند فن‌آوری

مهندسی را در مطالعات حوزه اسلام بررسی می‌نمایند و مؤثر واقع شدن کاربرد این‌گونه سیستمها در زمینه‌های علوم انسانی و اجتماعی و شکل‌گیری زمینه جدیدی به نام تحلیل فضائی را مورد آزمایش قرار می‌دهند.

وظیفه سیستمهای اطلاعاتی جغرافیایی پردازش اطلاعات فضائی به یاری دستگاه رایانه است. منظور از اطلاعات فضائی، آن دسته از اطلاعاتی است که از نقشه‌های جغرافیایی، اطلاعات مربوط به جمعیت کشورهای حوزه اسلام، تولیدات کشاورزی، میزان بارندگی و آب‌های زیرزمینی تأمین می‌گردد. این اطلاعات به وسیله رایانه پردازش می‌شود. بدین‌گونه که نخست اطلاعات فضائی با کمک فن‌آوریهای امروزی از جمله ماهواره‌ها جمع‌آوری می‌شود، سپس اطلاعات بدست آمده دسته‌بندی، تحلیل و در نهایت ارائه می‌گردد.

موضوع ۵: تاریخ و فرهنگ اسلامی گروههای تحقیقاتی:

الف - زندگی روزمره مسلمانان

در این بخش به مطالعه پیرامون نحوه اعمال اعتقادات اسلامی و طرز تلقی آن در زندگی روزمره پرداخته می‌شود. در عین حال به حقیقت اسلام به‌عنوان یک حقیقت انعطاف‌پذیر و پدیده فعال نگریسته خواهد شد و به تصویرهای قالبی و باورهای از پیش تعیین شده اکتفا نمی‌شود.

ب - تمدن اسلام در تاریخ بشر

بررسی تحولاتی که اسلام در طول قرون داشته و نحوه ارتباط آن با فرهنگ‌های دیگر از وظایف این گروه می‌باشد.

موضوع ۶: منابع اصلی برای تحقیق پیرامون تمدن اسلامی

هدف این گروه جمع‌آوری منابع و ایجاد شبکه کتابخانه‌ای است. در وهله اول کلیه مطالب شامل منابع به زبانهای فارسی، عربی، ترکی و زبانهای آسیای میانه که مورد نیاز برای بررسی و درک ساختار اصلی سیاستها، اقتصاد و فرهنگ حوزه اسلام می‌باشد، متناوباً در کتابخانه شرقی توکیو جمع‌آوری می‌شود. ضمن اینکه برای تهیه این مطالب، محققینی به کشورهای مورد نظر اعزام خواهند شد. کتابشناسیهای تهیه شده به شکل کاتالوگ و دیسکهای نوری قابل ارائه بوده و سمینارهایی نیز برای محققین جوان به‌منظور آموزش نحوه خواندن اسناد تاریخی برگزار خواهد شد.

در این پروژه، امکان همکاریهای بین‌المللی مانند دعوت از محققین برای شرکت در

سمینارها و ارائه سخنرانی و همچنین اعطای بورس تحصیلی به آن دسته از دانشجویانی که دکترای خود را گذرانیده‌اند، نیز وجود دارد. نتایج و اطلاعات در مورد نحوه پیشرفت این پروژه از طریق اینترنت اعلام شده و امکان تبادل نظر میان محققین و مراکز فراهم می‌باشد.

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

آثار زیر را منتشر کرده است:

- زندگانی سیاسی ناصرالملک / رامین یلغانی
- استعمار بریتانیا و مسئله اروندرود / فیروز منصوری
- رسول‌زاده، فرقه دمکرات و تحولات معاصر ایران / حسین آبادیان
- اندیشه دینی و جنبش ضدروزی در ایران / حسین آبادیان
- گزارش هیئت اقتصادی بریتانیا اعزامی به جنوب شرقی ایران / گروه مترجمین
- رضاشاه سقوط و پس از سقوط / خسرو معتضد
- تاریخ صهیونیسم ۲ جلد / ناهوم سوکولوف
- بحرآن سونز / آنتونی گورست و لویس جانمن
- زندگانی سیاسی خاندان علم / مظفر شامدی
- فهرست سی ساله سالنامه دنیا / محمد گلبن
- حکومت‌های محلی قفقاز / علی پورصفر
- گزیده اسناد عبدالوهاب خان آصف‌الدوله / دکتر عبدالحسین نوایی